

„Consilierea matrimonială” a cuplurilor din comunitățile năsăudene în a doua jumătate a secolului al XIX-lea

Claudia Septimia PETEANU

La fel ca în întreg spațiul românesc și în societatea rurală năsăudeană (prin această sintagmă facem referire la fostele localități cuprinse în Regimentul II românesc de graniță) a celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea, familia constituia structura socială de bază întemeiată prin căsătorie, „o primă formă de solidaritate și securitate”¹ care garanta supraviețuirea în fața dificultăților traiului cotidian.

Ținând cont de faptul că încheierea unui mariaj era determinat de considerente de ordin religios, social și demografic („obligația” de a avea o familie și copii care să ducă neamul mai departe) dar, mai ales, de ordin material (căsătoria reprezenta o bună posibilitate pentru întărirea „găzdușagului” sau pentru a accede la statutul social de „gazde”), căsătoriile par a fi afaceri calculate cu mult sânge rece de către familiile tinerilor, de cele mai multe ori fără a se ține cont de părerea acestora. Pe lângă aceste motive, în mentalul colectiv din lumea satului năsăudean, alegerea partenerului de viață era condiționată și de legi nescrise care trebuiau respectate de toți membri comunității, bogați sau săraci, tineri sau bătrâni. Pentru că prestigiul social conta mai mult decât sentimentele, cea mai importantă cutumă „obliga” tinerii să își aleagă perechea din același palier social: săracul cu sărac, bogatul cu bogat, intelectualul cu intelectual.

În condițiile în care principala motivație a căsătoriei a fost, în majoritatea cazurilor, de ordin material fără a se pune accent pe relațiile afective dintre viitorii parteneri, în fața greutăților de zi cu zi, coeziunea și solidaritatea familiei a fost menținută atâta timp cât întrebările au rămas nerostite și alternativele neobservate sau neaplicate². Pornind de la aceste considerații, în cuprinsul acestui studiu mi-am propus să cercetez modul în care erau reglementate situațiile de criză apărute în interiorul unui cuplu năsăudean în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, cine erau „consilierii” matrimoniali, care au fost soluțiile propuse de către aceștia și în care a fost soarta finală a cuplului, iar pentru exemplificare am analizat concret situația din comunitatea Tiha Bărgăului între anii 1891-1899. Pentru materializarea acestui demers m-am axat pe interpretarea unui material arhivistic inedit provenit din fonduri bisericești greco-catolice păstrate la Arhivele Naționale Direcția Județeană Bistrița-Năsăud.

În intervalul temporal studiat cele mai multe cupluri transilvănene cu probleme grave, pentru a se elibera din calvarul unei căsnicii nereușite au apelat la divorț, acceptat cu reticență de către biserică (greco-catolică și ortodoxă) care pe baza canoanelor religioase reglementa minuțios condițiile încetării mariajului. Până în anul 1894 când prin legile XXXI-XXXIII biserica a pierdut dreptul de validare a actelor majore din viața indivizilor, problematica divorțului a ținut exclusiv de competența forurilor bisericești, intervenția autorităților laice fiind limitată doar la aspectele legate de moștenire, întreținerea soției și a copiilor etc.

În mediul greco-catolic, cei care doreau să se despartă se adresau mai întâi preotului din localitate argumentându-și decizia, împreună cu probe și martori care confirmau cele relatate. În această fază, intervenția parohului local era crucială pentru salvarea familiei deoarece acesta avea datoria și obligația să reamintească soților legămintele făcute la căsătorie („ceea ce Dumnezeu a legat, omul să nu dezlege”) și să îi consilieze pentru a se împăca, recurgând la „despărțirea de pat și masă” pentru un anumit interval

¹ Toader Nicoară, *Transilvania la începuturile timpurilor moderne (1680-1800). Societate rurală și mentalități colective*, Cluj-Napoca, 2001, p. 129.

² Sorina Paula Bolovan, Ioan Bolovan, *Familie și comportament matrimonial în Transilvania între 1850 și 1914 (Între tradiție și modernizare)*, în Sorina Paula Bolovan, Ioan Bolovan, Corneliu Pădurean (coord.), „Om și societate. Studii de istoria populației României (sec. XVII-XXI)”, Cluj-Napoca, 2007, p. 114.

de timp³. De asemenea, în această perioadă, preotul organiza „ședințele” sau încercările de împăcare ale partenerilor, desfășurate la casa parohială și repetate de 3 ori, la interval de cel puțin 8 zile; conținutul acestora era consemnat într-un protocol în prezența a doi martori. Dacă cuplul problematic se împăca după prima încercare, celelalte două nu se mai desfășurau, în schimb, dacă nici la a doua întâlnire nu erau șanse de reconciliere, preotul era obligat să raporteze cazul forurilor superioare, a treia întâlnire fiind mai mult o simplă formalitate⁴.

Astfel, eșecul încercărilor de reconciliere îl obliga pe paroh să întocmească un dosar care cuprindea redactarea mărturiilor, extrasele de botez și căsătorie ale soților, adeverința despre împlinirea încercărilor de împăcare și să îl trimită scaunului vicarial. După analizarea cazului și, eventual, solicitarea mai multor informații de la preot, comisia vicarială prelucra cazul care era trimis mai departe Tribunalului matrimonial episcopal, instituția cu rol decizional în astfel de probleme. Decizia era comunicată vicarului care înștiința persoanele implicate despre sentința finală, însă din cauza acestui parcurs, deseori, procesele de divorț durau ani întregi⁵.

Din plângerile celor doi soți adresate preoților, dar și din corespondența acestora cu forurile superioare putem contura principalele motive invocate de sătenii năsăudeni, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea pentru despărțirea de partenerii conjugali: comportamentul imoral, viața nefericită, violențele conjugale, rutina, incompatibilitatea sexuală. De multe ori aceste cauze nu apar separat, ele sunt legate una de cealaltă, și ilustrează problematici matrimoniale asemănătoare cu restul spațiului transilvănean, nu doar din mediul greco-catolic, ci și din cel reformat⁶.

Bărbații din arealul geografic năsăudean aleg să se despartă de tovarășele de viață din cauza **comportamentului imoral**: „[...] ea, pentru imorala ei purtare în trei rânduri m-a alungat, aruncându-mi veșmintele pe ușă afară, ba laudându-se că m-ar hrăni ea pe mine de nu voi fi altu pe lume”⁷; **părăsirea domiciliului conjugal**: „În mai multe rânduri sus numita femeie și-a părăsit soțul ei sub diverse pretexte de nimic”⁸; **impotența soției**: „[...] bărbatul aduce ca motiv impotența absolută a femeii pe baza căreia a cerut despărțire vinculară”⁹; **agresivitatea femeii**: „[...] îndată după căsătorie am observat în purtarea ei unele însușiri forte rele, între altele amintesc aplecarea ei spre beție, sfada și ce este mai dureros, m-a amenințat mai de multe ori cu moartea [...]”¹⁰.

Principalele motive care le determină pe femei să intenteze divorț contra soților sunt: **disprețul și agresivitatea partenerilor de viață**: „[...] am trăit cu sus numitul meu bărbat în bună armonie 2 luni, când dânsul a început a mă batjocori nu ca pe o soție adevărată, ci ca pe o străină, întrebuițând toate mijloacele cele mai grozave de batjocură față de mine [...]”¹¹; **impotența**: „[...] în privința impotenței virile a lui Dorotei Cărbune, locuitor din această comună [Rodna-Veche, n.n.] domnește în această parohie o faimă generală lățită peste tot și cum că este lucru de notorietate publică că respectivul suferă de un defect trupeș incurabil preventoriu din naștere în urma căruia dânsul este incapabil de a presta debiul conjugal”¹²; **defectele fizice și comportamentul violent**: „[...] bărbatul său e surd și mut și nu se știe îngriji de celea trebuitoare pentru viață, ci o trimite a cerși cu pruncul în brațe pe stradă, pe de altă parte că e gelos peste fire și astfel e spionată pe tot pasul, e batjocorită și bătută nu numai de bărbatul său, care la orice moment e furios, încât și cu securea a alergat după ea [...]”¹³;

³ Idem, *Biserica și familia la românii din Transilvania în secolul al XIX-lea*, în „Anuarul Inst. de Istorie Cluj”, XXXI, 1992, p. 101. Despre condițiile „despărțirii de pat și masă” poate fi consultat și Georgiu Plop, *Părți alese din dreptul privat ungar*, București, 1923, p. 87.

⁴ Arhivele Naționale Direcția Județeană Bistrița-Năsăud (în continuare ANDJBN), colecția Anton Coșbuc, f. 120.

⁵ Pentru mai multe amănunte vezi Sorina Paula Bolovan, *Familia în satul românesc din Transilvania. A doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului XX*, Cluj-Napoca, 1999, pp. 89-90 și Mirela Andrei, *La granița Imperiului. Vicariatul Greco-Catolic al Rodnei în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, Cluj-Napoca, 2006, p. 182.

⁶ Milandolina-Beatrice Dobozi, *Căsătorii și divorțuri la românii din protopopiatul greco-catolic Reghin la sfârșit de secol XIX*, în „Marisia”, nr. XXVIII, Târgu-Mureș, 2006, pp. 243-254; Kolombán Zsuzsánna, *Cerința socială și comportamentul matrimonial în Dioceza reformată Odorhei la sfârșitul secolului al XIX-lea*, în „Caiete de antropologie istorică”, an II, nr. 1(3), ian.-iunie 2003, pp. 59-68.

⁷ ANDJBN, fond *Oficiul parohial greco-catolic Maieru*, dos. 10, f. 251.

⁸ Idem, fond *Vicariatul Rodnei*, dos. 661/1891, f. 46.

⁹ *Ibidem*, f. 141.

¹⁰ Idem, fond *Vicariatul Rodnei*, dos. 681/1892, f. 509.

¹¹ Idem, fond *Vicariatul Rodnei*, dos. 701/1893, f. 410.

¹² Idem, fond *Vicariatul Rodnei*, dos. 350/1891, f. 44.

¹³ Idem, fond *Vicariatul Rodnei*, dos. 681/1892, f. 233.

comportamentul imoral al soțului: „Ba această învrăjbire familială a dus și pe acuzatul Toder Someșan ca să intre în legături ilicite, care și așa nu era de tot străin cu o jună din comuna B. Bistrița [Bistrița Bârgăului, n.n.] cu care a și avut câțiva prunci”¹⁴.

Dar indiferent de gravitatea faptelor de care se făcea vinovat/ă soțul sau soția, preotului îi revenea datoria de a consilia cuplul și de a găsi o rezolvare favorabilă problemelor conjugale care să îi readucă pe cei doi sub același acoperiș. Din fericire, în fondul parohiei din Tiha Bârgăului se păstrează un dosar cuprinzând protocoale de „împăciuire” din anii 1891-1899 înregistrate cronologic într-un manuscris numit „*Protocolul probărilor de împăciuire a căsătoriiilor din parohia B. Tiha*”¹⁵. Documentul exemplifică modul în care se desfășurau „probările de împăciuire”, pe care în limbaj modern le putem numi „ședințe de consiliere matrimonială”, lectura acestuia ilustrând totodată și principalele frământări ale cuplurilor bârgăuane supuse aceluiasi cod comportamental ca peste tot în Transilvania celei de-a doua jumătăți a secolului XIX: căsătorii din interes, lipsa suportului afectiv, agresivitate, probleme sexuale, tentația amorului extraconjugal.

Pe parcursul celor opt ani cuprinși în protocol, preotul din Tiha a consiliat 13 cupluri cu probleme matrimoniale. Dintre acestea, 7 perechi nu mai trec prin încercările de reconciliere, parohul consemnând în protocol doar declarația de împăcare a soților obținută ca urmare a „admonițiunilor” și sfaturilor acestuia. În textul acestei declarații, considerând că „matrimoniul e un sacrament sfânt orânduit de bunul Dumnezeu și noi căsătorindu-ne laolaltă am promis unul altuia credință și nestrămutată și împrumutată dragoste până la moarte, drept aceea aflăm de lipsă ca ambii să dăm uitării neînțelegerile dintre noi”, cei doi soți se obligă reciproc să dea uitării neînțelegerile trecute și promit ca niciodată soțul să nu mai „sfădească” [certe, n.n.], bată sau maltrateze partenera de viață, iar soția să nu îl mai „sfădească”, ocărăască [jignească, n.n.] sau batjocorească¹⁶. Unele cupluri, pe lângă promisiunile de mai sus, își iau angajamentul ca în cazul în care și-ar „călca declarația dată” și ar face uz de violență, partenerul vinovat să plătească bisericii greco-catolice din localitate suma de 10 sau 20 fl. v.a. (valută austriacă)¹⁷.

Dintre celelalte cupluri nefericite, doar unul este consemnat în protocol cu trei încercări de împăcare, câte două cu două încercări, respectiv una, și doar în cazul unei singure perechi, însemnarea parohului este foarte scurtă, fără a reda întrebările standard, limitându-se la a preciza că soția „după repetate provocări de-a se împăca” nu acceptă concilierea cu soțul legiuit¹⁸.

Tentativele de împăcare se desfășurau în prezența a doi martori la casa parohială. La prima întâlnire preotul încerca prin „admonițiuni și argumente” să împace perechea și dacă nu avea succes îi provoca „să-și propună căințele sale răspunzând chiar și adevărat la toate întrebările punându”. Urma un set de întrebări standard, aceleași și pentru femei și pentru bărbați, privind numele, religia, vârsta, ocupația și locuința, abia apoi fiind formulate întrebările legate de situația civilă și de problemele din căsnicie. Preotul se interesa și dacă cuplul a mai avut tentative de a se împăca – „când, unde, înaintea cui și cu ce succes?” – epuizând seria întrebărilor cu cele legate de condițiile necesare pentru împăcarea soților.

Pe primul loc între motivele invocate de soți privind „neînțelegerea căsătoricească” se află **infidelitatea soțiilor** sau în limbajul epocii „necredința căsătoricească”. Urmează: **neascultarea și nesupunerea față de soț**: „pentru că dânsa nu voiește de la casa și averea ei să vină la mine, la casa și în averea mea”; **înstrăinarea obiectelor casnice**: „[...] tot ce am adus la casă a prădat și nu a tras la casă și mi-a vândut lucrurile din casă și adică: icoane, masa, orologiu, trei securi, o manta, un cojoc, cămeși, cu un cuvânt, tot ce am avut, lăsându-mă numai într-o cămașă;”; **lenea**: „Dacă am venit de la lucru de undeva nu am găsit nimic făcut de mâncare, apoi tot mereu s-a sfădit cu mine zicând: mirăse lumea de găzdușag, de tine, de voi muți”; **disprețul și ura soției**: „Pricina neînțelegerii dintre noi e că ea zice „că nu is drag” și și că nu a ședea la mine că nu is dragi casele și nimica și că is urât să nu mă vadă și să-și caute pe cine va vrea că ea nu îmi are grija”.

Pe de altă parte, femeile invocă ca pretext indubitabil pentru a cere separarea de soți „**neputința**” sexuală a acestora și actele de agresivitate fizică care decurg de aici; sunt invocate apoi motive care vizează **caracteristicile fizice ale partenerilor** „că pute de nu-l pot suferi”, „că sunt urât să nu mă vadă”; **imposibilitatea soțului de a-și**

¹⁴ *Ibidem*, f. 426.

¹⁵ *Idem*, Fond *Oficiul parohial greco-catolic român Tiha-Bârgăului*, registrul 2, 1891-1899.

¹⁶ *Ibidem*, f. 11.

¹⁷ *Ibidem*, f. 19.

¹⁸ *Ibidem*, f. 27.

întreține soția: „el nu e în stare să mă susțină fără cât am trăit laolaltă ne-au susținut părinții mei”; **agresivitatea celorlalți membrii ai familiei:** „mă bate frate-seu”¹⁹.

La finalul primei tentative de conciliere, preotul îi întreba pe cei doi dacă nu doresc să se împace, cerându-le să își argumenteze răspunsurile pozitive sau negative. De obicei, partenerul care a inițiat acțiunea de despărțire refuza concilierea și astfel, în scurt timp, preotul comunității îi convoca pentru cea de-a doua „împăciuire”. Și de această dată, în debutul convorbirii, cei doi soți erau avertizați despre „păcatul” de a încălca sfânta taină a căsătoriei după care li se adresa doar o singură întrebare legată de voința lor de a viețui împreună. Răspunsul negativ al unuia din soți determina parohul să pregătească și să trimită documentația necesară inițierii procesului de separare, deoarece a treia întâlnire, a cărei desfășurare nu diferea de precedentă, era mai mult o formalitate, șansele ca cei doi să accepte împăcarea fiind minime.

Dintre toate cele 13 cupluri consiliate de preotul din Tiha Bârgăului, Ioan Dologa, după cum am afirmat și mai sus, doar unul singur parcurge toate cele trei etape de împăciuire prescrise de canoanele bisericești. În tentativa de a descoperi care a fost, în final, soarta acestui cuplu, dar și pentru a ilustra durata unui proces de divorț în epocă, am cercetat și în fondul „Vicariatului Rodnei” informații legate de desfășurarea acțiunii de separare a perechii de pe valea Bârgăului (parohia greco-catolică din Tiha Bârgăului aparținea în epocă de vicariatul Rodnei cu sediul în Năsăud).

Povestea celor doi începe așa: Vasile Conon Hângan, greco-catolic, „econom” de 27 de ani din Mureșenii Bârgăului și soția Maria Dumitru Tohis (măritată Hângan), greco-catolică, „eonomă” de 20 de ani din Tiha Bârgăului se prezintă în fața preotului din Tiha, pentru prima tentativă de împăciuire, în data de 13 decembrie 1891²⁰.

Din relatarea soțului aflăm că cei doi erau căsătoriți de trei ani; doi ani relația a mers bine și doar „de un an trăim în neînțelegeri”. Bărbatul afirmă că totul a început de la nemulțumirea femeii în legătura cu viața lor conjugală: „Dânsa zice că eu nu aș fi vrednic de dânsa [...]”, dar acesta infirmă acuzația și se apără oferind argumente: „După ce m-am căsătorit voind să o drăgostesc și să am cu dânsa împreună trupească m-a împins, a zvârlit cu lemne după mine zicând: „că nu voi șede tot călare pe dânsa căci cine e făcut să poată face câte puteți voi”. În plus, soțul se plânge de comportamentul neadecvat al partenerei conjugale: „Apoi dânsa cum m-am dus eu de acasă, ea încă s-a dus pe uliță pe la jocuri noaptea, găsind-o târziu noaptea pe la bere jucând” și de neîndeplinirea datoriilor conjugale: „Dacă am chemat-o ca să-mi ajute la lucru a încărca fân ori a descărca nu a voit, fără mai bine a șezut acasă ori pe la mamă-sa. Dacă am venit de la lucru de undeva nu am găsit făcut nimic de mâncare. Apoi tot mereu s-a sfădit cu mine zicând: „mirăse lumea de găzdușag, de tine, de voi muți”.

Soția, responsabilă de intentarea procedurii de despărțire, susține o altă variantă despre traiul lor conjugal. Conform acesteia, din primul ceas după căsătorie cei doi nu s-au înțeles datorită „neputinței bărbatului”: „[...] 2 ani și jumătate de câteva ori a încercat ca să aibă împreună trupească cu mine, niciodată nu a putut face nimic, fără m-a necăjit”. Femeia susține că a rămas alături de soț această perioadă deoarece: „[...] nu am știut că ce plătește lumea și tot am așteptat că doar, doar îmi va putea face ceva [...]” și sfătuită de oameni „că poate e legat” a dat slujbe și a postit sperând în rezolvarea „neputinței”, fără succes însă. Frustrat, soțul o va agresa pe femeie și cu atât mai mult după ce „am alunecat și am avut cu altul împreună trupească care a fost vrednic” a decis să îl părăsească și să se întoarcă la părinți. La finalul declarației, Maria infirmă celelalte acuzații aduse de soțul său concluzionând că motivul principal al neînțelegerii conjugale e „neputința” sexuală a acestuia.

Nașii și preotul din Mureșenii Bârgăului au încercat să îi împace și au avut succes, dar numai pentru o zi fiindcă tentativa de „împreună trupească” a eșuat din nou, Maria reîntorcându-se la părinți decisă să divorțeze de soțul impotent.

În 3 ianuarie 1892 cei doi soți se reîntâlnesc din nou în fața preotului și a martorilor. La întrebările acestuia în legătură cu voința de împăcare, Vasile declară că este dispus să se împace cu consoarta „și o primesc acasă în ceasul acesta numai să meargă și nu voiesc să mai adaug nimic la fasiunile mele din rândul trecut”. Maria în schimb nu acceptă concilierea motivând că „două femei nu voiesc ca să trăim laolaltă, fără doresc ca să ne despartă și nu voiesc a mai adăuga nimic”²¹.

La câteva zile după această întâlnire, Vasile Hângan, în disperare de cauză, va adresa o plângere oficiului vicarial din Năsăud contra socrului său, Dumitru Tolis Pavelean, acuzându-l de „luarea fiicei sale căsătorite

¹⁹ *Ibidem*, f. 1-24.

²⁰ *Ibidem*, f. 15-18.

²¹ *Ibidem*, f. 17.

de la bărbat fără cauză de despărțire” cu toată averea, vitele și veșmintele. Totodată, tânărul își exprimă rugămintea ca încercările de împăciuire să se desfășoare la oficiul parohial din Mureșenii Bârgăului, unde soții au fost botezați și cununați, nu în Tiha Bârgăului unde a fost dus în fața preotului cu forța de către jandarmi, iar parohul: „i-a ascultat numai pe socru-meu și pe muierea mea la protocol, ale mele spuse nu s-au luat nici la una băgare de seamă”. Supărat foc, bărbatul insistă ca acțiunea de împăcare să se desfășoare în Mureșeni unde „ambii cununați să fie ascultați fără părtinire” și la protocol să nu se însemneze: „cauza fără dovadă și să urzească proces de despărțire până a nu cerca cauza vrednică de despărțire și a-mi surpa găzdușagul fără lipsă”²².

Vicarul Ioan Pop reacționează prompt și în 23 ianuarie 1892 îi cere preotului din Tiha Bârgăului explicații și informații despre desfășurarea acestui caz²³. Răspunsul preotului Ioan Dologa, nu întârzie; la 1 februarie pe parcursul unei scrisori detaliate, Dologa oferă toate amănuntele desfășurării acțiunii de împăcare, justificând amestecul său în problemele acestei familii din Mureșenii Bârgăului, prin refuzul preotului de acolo de a-i împăca pe cei doi. Parohul prezintă și un rezumat al corespondenței sale pe această temă cu vicarul interimar Vasile Groze care l-a însărcinat cu rezolvarea acestui conflict. Preotul anexează acestei epistole și restul actelor necesare pentru completarea dosarului de divorț care urma să ajungă la Tribunalul matrimonial din Gherla²⁴.

După primirea dosarului și studierea acestuia, vicarul năsăudean va redacta în 5 februarie 1892 o scrisoare către Tribunalul matrimonial în care își exprimă opiniile vizavi de problematica acestui caz inițiat de Maria Hângan din motivul impotenței bărbatului. El face recomandarea ca „investigațiunea previa și probatorie să se îndeplinească în Năsăud”, nu în Gherla, pe de-o parte fiind iarnă și cheltuielile foarte mari, iar pe de alta deoarece urmau să fie audiați pe lângă „litiganți” și părinții lor, „apoi căsenii și alte persoane întrucât ar fi de lipsă”; vicarul mai solicită și aprobarea privind consultarea celor doi soți de către medicii din Năsăud²⁵.

În timpul desfășurării corespondenței menționate mai sus, preotul din Tiha va îndeplini și cea de-a treia împăciuire (în 6 martie 1892), soțul exprimându-și din nou disponibilitatea pentru a se reîmpăca, spre deosebire de consoarta sa care aduce din nou ca argument „neputința” acestuia: „nu voiesc a mă împăca cu dânsul, pentru că nu-i de femei, adică e neputincios cu desăvârșire, fără voiesc să fiu despărțită de dânsul”²⁶.

În 28 aprilie 1892, vicarul Ioan Pop primește răspuns din partea Tribunalului matrimonial care acceptă consultarea celor doi soți la Năsăud, rezultatul urmând a fi trimis la Gherla. Pe baza acestui acord, vicarul îi convoacă în 13 mai 1892 pe cei doi la Năsăud pentru a fi investigați de către medicii specialiști²⁷. Atestatul medical expediat de către vicar la Gherla în 1 iulie 1892 demonstrează că, de fapt, soțul nu este impotent, iar soția „nu este vergură [virgină, n.n.]”, ceea ce infirmă motivul de despărțire invocat de tânăra nevastă, vicarul susținând validitatea căsătoriei și „îndemnând părțile la conviețuire în pace și în Dumnezeu”²⁸.

După această dată, mai bine de un an, nu mai avem nici o știre despre soarta cuplului de pe valea Bârgăului. „Tăcerea” este întreruptă abia în 28 septembrie 1893 când soția acuzatoare, Maria Hângan, adresează o scrisoare Tribunalului matrimonial în care se plânge că din anul 1892 de când au fost consultați de către medicii din Năsăud și hârtiile s-au expediat la Gherla pentru deliberare, nu a mai primit nici un răspuns. Femeia se plânge că locuiește separat de soț, în casa părinților, trăindu-și „tinerețile în suferință și necaz și părinților mei le sunt spre greutate și supărare” și de aceea solicită instanței bisericești o sentință favorabilă despărțirii de soț „ca să pot păși la o nouă căsătorie în frica Domnului”; totodată ea cere ca plata cheltuielilor implicate de proces să fie suportate de soț²⁹.

Întâmplarea face ca în aceeași zi, adică 28 septembrie, când Maria a redactat scrisoarea, în ședința Tribunalului matrimonial să fie adoptată decizia care pecetluia soarta celor doi, sentința fiind expediată vicarului. Din păcate, am identificat doar scrisoarea trimisă prelatului în care se menționează „deliberatul” atașat acesteia, fără a găsi hârtia cu sentința. Pe verso-ul epistolei acesta menționează că i-a „provocat” pe litiganți la Năsăud în

²² Idem, fond *Vicariatul Rodnei*, dos. 681/1892, f. 3.

²³ *Ibidem*, f. 11.

²⁴ *Ibidem*, f. 38-39.

²⁵ *Ibidem*, f. 39.

²⁶ Idem, fond *Oficiul parohial greco-catolic român Tiha-Bârgăului*, registrul 2, 1891-1899, f. 11-12.

²⁷ Idem, fond *Vicariatul Rodnei*, dos. 701/1893, f. 392-393.

²⁸ *Ibidem*, f. 394.

²⁹ *Ibidem*, f. 331.

data de 4 noiembrie pentru a le comunica decizia; aceștia însă nu se prezintă deoarece pe aceeași hârtie vicarul notează: „S-au provocat și a doua oară să se prezinte pe 14/XI cu amenințarea de a fi escortați”³⁰.

Date fiind aceste fapte, soarta perechii bârgăuane se lasă doar intuită; ținând cont că vicarul, pe baza rezultatelor medicale a infirmat motivul impotenței soțului, avem toate motivele să considerăm că și sentința Tribunalului a fost una de respingere a cererii femeii și de păstrare a validității mariajului. Și atunci ne putem gândi că motivația inițierii procesului de separare provine din traiul nefericit alături de soțul de care o legau doar jurămintele făcute în biserică; lipsa suportului afectiv dintre cei doi precum și perspectiva de a împărți patul conjugal doar cu bărbatul urât, o determină pe femeie să nu își îndeplinească atribuțiile conjugale, ba mai mult, folosindu-se de pretextul „neputinței” soțului să-și pună în pericol statutul conjugal prin intentarea procesului de divorț. Desfășurarea acestuia pe parcursul a aproape 2 ani ne-a oferit și posibilitatea de a ilustra complexitatea și dificultatea unui astfel de demers, dar și gradul de implicare a forurilor abilitate în viața cotidiană a cuplului nevoit să își „popularizeze” acțiunile și trăirile cele mai intime.

Exemplele folosite pe parcursul acestui studiu demonstrează faptul că universul cuplului năsăudean din cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea se configurează ca o lume măcinată de contradicții și marcată de lupta neîncetată dintre dorințele personale și prejudecățile sociale. Cu atât mai mult, povestea de viață a perechilor din Tiha Bârgăului conturează comportamente și mentalități desprinse din cotidianul crud al sfârșitului de secol XIX când viața intimă a cuplurilor nefericite, frustrările și neîmplinirile devin „transparente” pentru întreaga comunitate. Asumându-și calitatea de consilieri matrimoniali preoții folosesc o metodă unică și sigură pentru împăcarea cuplului (dar nu neapărat pentru rezolvarea problemelor acestuia) – inducerea sentimentului de teamă și vinovăție datorită încălcării jurămintelor matrimoniale. Dacă preotul eșuează și dacă inițiatorul/-ea procedurii de despărțire perseverează, ignorând oprobiul comunității și nesiguranța traiului individual, abia atunci începe lungul drum al despărțirii care durează ani și care, deseori, nu are finalitatea dorită de cel sau cea care a inițiat procesul.

Le conseil matrimonial des couples dans les communautés des alentours de Năsăud dans la 2ème partie du 19ème siècle (Résumée)

Comme dans toute la Transylvanie, dans la société rurale de Năsăud dans la 2ème moitié du 19ème siècle aussi, les mariages étaient déterminés par des intérêts matériels, sans tenir compte des relations affectives entre les partenaires. Pour ce motif, face aux difficultés de la vie quotidienne, la cohésion et la solidarité de la famille ont été à peine maintenues, la vie misère, les violences conjugales et l'incompatibilité sexuelle étant les motifs principaux qui ont déterminés l'apparition des conflits au sein de la famille.

A partir de ces considérations, j'ai illustré tout au long de cette étude la manière dans laquelle ont été réglementées les situations de crise « matrimoniale » des couples de Năsăud dans la 2ème partie du 19ème siècle, qui ont été les conseillers et quelles ont été les solutions proposées par ceux-là et quel a été le sort final du couple; pour exemplifier j'ai analysé concrètement la situation de la communauté de Tiha Bârgăului entre 1891-1899.

³⁰ *Ibidem*, f. 395-396.